

НБУВ підготували книжкову та електронні виставки, презентації, присвячені вшануванню його пам'яті. Гадаємо, що заходи, присвячені науковцю, знайдуть своє продовження в цих та інших наукових установах.

Важко, коли з життя йде Учитель, Наставник, Фахівець. Михайло Семенович назавжди залишатиметься в нашій пам'яті непересічною постаттю, здатною об'єднати колектив, спрямувати, націлити на єдиний правильний результат спільної справи; мудрим керівником, який умів у кожному розгледіти особистість.

Світла пам'ять про Михайла Семеновича Слободяника зігріватиме душу кожного, хто мав щастя навчатися, працювати, спілкуватися з видатним науковцем і справжньою людиною.

Висока професійна майстерність, його життєва мудрість, організаторський талант назавжди лишаться у вдячній пам'яті його учнів.

О.М. Василенко, О.В. Воскобойнікова-Гузєва

МИХАЙЛО СЕМЕНОВИЧ СЛОБОДЯНИК – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ-БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ

У статті представлено огляд основних наукових здобутків українського бібліотекознавця та документознавця Михайла Семеновича Слободяника за період його діяльності у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського. Основний акцент зроблено на теоретичних, методологічних і прикладних розробках того періоду та розвитку його ідей послідовниками.

Ключові слова: Михайло Семенович Слободяник, бібліотекознавство, наукова бібліотека, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Інститут бібліотекознавства.

О.М. Василенко, О.В. Воскобойнікова-Гузєва

МИХАИЛ СЕМЕНОВИЧ СЛОБОДЯНИК – ВЫДАЮЩИЙСЯ УКРАИНСКИЙ УЧЕНЫЙ-БИБЛИОТЕКОВЕД

В статье представлен обзор основных научных достижений украинского библиотековеда и документоведа Михаила Семеновича Слободяника за период его деятельности в Национальной библиотеке Украины имени В.И. Вернадского. Основной акцент сделан на теоретических, методологических и прикладных разработках того периода и развитии его идей последователями.

Ключевые слова: Михаил Семенович Слободяник, библиотековедение, научная библиотека, Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского, Институт библиотековедения.

О.М. Vasylenko, O.V. Voskoboinikova-Guzieva

MYKHAILO SEMENOVYCH SLOBODIANYK IS A KNOWN UKRAINIAN SCHOLAR IN LIBRARY SCIENCE

An overview for the main scientific achievements of Mykhailo Semenovych Slobodianyuk, a known Ukrainian scholar in the field of library and documentary science of the period of his activity at Vernadsky National Library of Ukraine was presented in the article. Emphasis was made on his theoretical, methodological and applied working outs and further development of his ideas by the followers.

Keywords: Mykhailo Semenovych Slobodianyuk, library, scientific library, Vernadsky National Library of Ukraine, Institute of Library science.

Визначення місця та ролі бібліотекознавчої проблематики у науковій спадщині професора М.С. Слободяника у подальшому, безсумнівно, стане предметом окремого ґрунтовного дослідження. Сьогодні, коли біль від втрати близької людини, вчителя і колеги, ще не вгамувався, а подумки ми, його друзі та учні, ще продовжуємо вести розмови та дискусії з цією талановитою людиною, дозволимо собі лише короткий нарис бібліотекознавчих здобутків Михайла Семеновича.

Діяльність Михайла Семеновича Слободяника тісно пов'язана з Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського (НБУВ), до якої 1986 р.^{*} він прийшов працювати вже у статусі кандидата педагогічних наук, маючи досвід практичної, наукової та викладацької роботи в бібліотечно-інформаційній сфері і згодом став завідувачем відділу бібліотекознавства. У 1993-1997 рр. Михайло Семенович обіймав посаду директора Інституту бібліотекознавства НБУВ, був членом Вченої ради установи, організатором наукових заходів і досліджень, ідейним засновником фахових видань бібліотеки, активним учасником міжбібліотечного співробітництва та міжнародної взаємодії науковців-бібліотекознавців. Період роботи в НБУВ у творчому відношенні бачиться нам найбільш продуктивним у діяльності науковця як бібліотекознавця, теоретика і практика бібліотечно-інформаційної діяльності, талановитого організатора науково-дослідної роботи у сфері бібліотечної справи.

Значною мірою цьому сприяли демократичні перетворення, які відбувалися у той час в Україні та охоплювали, крім інших, сфери культури, освіти, науки, бібліотечну справу тощо. У свою чергу, ці перетворення потребували формування нових засад організації діяльності Бібліотеки нового типу, яка ідеологічно будує власну діяльність на засадах демократичності та пріоритетах національного відродження, а технологічно – на основі інформатизації та автоматизації бібліотечних процесів. На той час провідні ідеї щодо функціонального та технологічного оновлення основних напрямів діяльності бібліотек, реформування системи управління на засадах демократичності, врахування особливостей розвитку бібліотечної системи в умовах гуманізації та інформатизації суспільства відбилися у таких стратегічних розробках українських бібліотекознавців та організаторів бібліотечної справи як «Основні напрями розвитку Центральної наукової бібліотеки ім. В.І. Вернадського АН УРСР» (1989) [14], «Концепції розвитку бібліотечної справи на Україні до 2005 р.» (1992) [12] та інших документах.

Організація роботи НБУВ у новому приміщенні потребувала вироблення нових технологічних алгоритмів, науково-методичного забезпечення та розвитку науково-дослідної діяльності. До вирішення цих завдань, які знайшли своє відображення у концептуальних документах подальшого розвитку Бібліотеки, активно долучався М.С. Слободяник, працюючи у співавторстві з М.І. Сенченком, Л.А. Дубровіною, Л.Й. Костенком. 1989 р. колектив провідних науковців Бібліотеки підготував програмний документ під назвою «Основні напрями розвитку Центральної наукової бібліотеки ім. В.І. Вернадського АН УРСР», де було визначено перспективи розвитку Бібліотеки до 2005 р., передбачено її включення у нову інформаційну інфраструктуру суспільства. Розробниками зазначалося, що перехід від технічної цивілізації до інформаційної потребує кардинального підвищення ефективності використання величезного потенціалу Бібліотеки та обумовлює необхідність включення її документних ресурсів у нову інформаційну інфраструктуру суспільства. У свою чергу, вирішення даної проблеми може бути досягнуто тільки на підставі впровадження прогресивної бібліотечної технології, що базується на реалізації можливостей людинно-машинних систем та забезпечує інтеграцію джерелознавчої бази, засобів її аналітико-синтетичної переробки, автоматизованих інформаційних систем і мереж передавання даних. Завдяки цьому створюються передумови для переходу від бібліотечного обслуговування читачів до бібліотечно-інформаційного супроводу багатопланових наукових досліджень АН УРСР. Реалізація відзначеного провідного напрямку розвитку Бібліотеки приведе до її трансформації у відповідну вимогам інформаційного суспільства установу нового типу – Бібліотечно-інформаційний комплекс ім. В.І. Вернадського [14, 2].

* На той час – Центральна наукова бібліотека АН УРСР.

Михайло Семенович також входив до складу міжвідомчої робочої групи, якою було розроблено «Концепцію розвитку бібліотечної справи на Україні до 2005 р.». Її успіх був забезпечений високим професійним та кваліфікаційним рівнем розробників – М.І. Сенченком (голова тимчасового наукового колективу), Л.А. Дубровіною, В.А. Ільганаєвою, Л.Й. Костенком, Р.І. Павленко, К.Т. Селіверстовою, М.С. Слободяником, Г.Г. Тищенко, Р.Й. Цілінським та іншими членами творчого колективу.

Даний проект Концепції, його доопрацювання та наукова редакція були здійснені з урахуванням пропозицій і зауважень, що надійшли у ході обговорення проекту на міжвідомчій науковій конференції «Перспективи розвитку бібліотечної справи в Українській РСР» (Київ, 16-18 жовтня 1990 р.). Проект було розроблено на замовлення Міністерства культури України тимчасовим науковим колективом у складі провідних спеціалістів республіки в галузі бібліотечної справи (усього 16 фахівців – представників Міністерства культури, провідних бібліотек та інститутів культури України). Метою Концепції було визначення перспективних шляхів розвитку бібліотечної справи у республіці на тривалий період, вона мала стати основою формування державної політики, реалізацію якої забезпечать відповідні законодавчі акти, республіканські програми, відомчі плани.

У вступі до Концепції, поруч із загальною характеристикою бібліотечної системи України, зазначалося, по-перше, що «проголошення суверенітету України, національне і духовне відродження народу вимагають кардинального оновлення бібліотечної справи» [12, 2] і виконання головного завдання – збирання та збереження документів про Україну та український народ можливо лише на основі державної бібліотечної політики, яка б враховувала політичні реалії та можливості науково-технічного прогресу; по-друге, «стає все більш очевидним загострення протиріччя між наявним інформаційним потенціалом бібліотек України і низькою ефективністю його використання у суспільстві» [12, 3], тому вихід з кризової ситуації бачився розробникам Концепції через суттєву трансформацію поглядів у відношенні суспільства до бібліотек, що забезпечить інтенсивний розвиток бібліотечної справи на Україні. Принципи демократизації, гуманізації, відродження духовності з урахуванням інтересів кожного читача та різних соціальних груп – ставали філософським підґрунтям оновлення бібліотечної діяльності.

На формування широкого діапазону наукових інтересів Михайла Семеновича вплинула й багатоаспектна діяльність НБУВ та вирішення завдань, пов'язаних з упровадженням інформатизації в процеси бібліотечної технології, поєднання традиційних та новаційних процесів у бібліотечній практиці. Це у свою чергу спонукало до поглиблення наукових досліджень. Старами Михайла Семеновича розгортаються ґрунтовні дослідження з нагальних бібліотечно-кознавчих питань. Під його керівництвом відділ бібліотечнознавства та інші структурні підрозділи НБУВ реалізують низку актуальних завдань у рамках наукових тем «Оптимізація роботи бібліотеки в умовах АСНТІ», «Системне дослідження бібліотечних ресурсів АН УРСР», «Вдосконалення опрацювання документів: технологічний та економічний аспекти», спрямованих на вдосконалення системи бібліотечно-бібліографічного обслуговування, подальше поглиблення автоматизації бібліотечної праці, розроблення моделі системи бібліотечно-бібліографічного обслуговування на основі поєднання традиційних засобів та ЕОМ. У рамках виконання наукових тем було розроблено класифікацію трудових операцій за семантичним значенням та ступенем складності, обґрунтовано економічні показники для оцінки технологій, здійснено розрахунки вартості опрацювання різних видів документів, що надходили до Бібліотеки, виділено три рівні вдосконалення технології: раціоналізація трудових процесів та операцій, оптимізації їхньої організації, кардинальне вдосконалення технології на засадах автоматизації, упроваджено методи структурно-функціонального аналізу обслуговування читачів, статистичні методи аналізу показників опрацювання фондів, досліджувалися інформаційні потреби вчених. Уперше в історії Бібліотеки було створено цілісну систему бібліотечної діяльності, яка ґрунтувалася на органічному поєднанні всіх її функцій: комплектуванні, опрацюванні, зберіганні, обслуговуванні й інформуванні.

Особливою ефективністю відзначилася діяльність М.С. Слободяника у період набуття Бібліотекою статусу Національної. 1995 р. Михайло Семенович з успіхом захищає докторську дисертацію «Наукова бібліотека: еволюція структури й функцій у період освоєння інформаційних технологій» [20], в якій знайшли відображення та подальший розвиток його новаторські підходи до організації бібліотечної справи та численні теоретичні розвідки. Вчений наголошував, що сучасна бібліотечна наука повинна зосереджувати свою увагу, насамперед, на створенні теоретичних засад розвитку бібліотечної системи в новій інформаційній інфраструктурі суспільства з урахуванням багатоаспектності її взаємозв'язків; розробленні інноваційних бібліотечних технологій, які б забезпечували сумісне використання паперових, мікрографічних та електронних носіїв інформації; створенні інтелектуальних бібліографічних систем, нових засад бібліотечно-інформаційного супроводу наукових досліджень; упровадженні інноваційних технологій, передового досвіду як важливого чинника піднесення ефективності діяльності бібліотек.

У цей період наукові дослідження Інституту бібліотекознавства НБУВ було присвячено обґрунтуванню та розвитку моделі універсального науково-інформаційного комплексу. Пріоритетною на той час була проблематика оптимізації технології та організації формування й використання документно-інформаційних ресурсів наукових бібліотек в умовах упровадження інформаційних технологій. Активно досліджувалися питання розробки інформаційно-функціональної моделі наукової бібліотеки (1993-1995), узгодження технологічно-організаційних засад щодо багатоаспектного розвитку інформаційних ресурсів (1996-1999). Результатом стала розробка системно-функціональної моделі наукової бібліотеки як установи нового типу, складової системи наукової комунікації.

На початку 90-х рр. ХХ ст., які визначаються як період освоєння інформаційних технологій, перед науковою бібліотекою постала об'єктивна необхідність пошуку нової парадигми розвитку, яка повинна була забезпечити перехід від стратегії володіння документними ресурсами до забезпечення користувачів інтегрованим і синтезованим знанням. На теоретико-методологічному рівні це завдання вирішувалося у монографічному дослідженні [19] і докторській дисертації М.С. Слободяника [20], де предметом дослідження було обрано структурно-функціональну трансформацію бібліотеки під впливом інформаційних технологій. Дослідником було побудовано системно-комунікаційну модель бібліотеки, яка інтегрує її структуру, функції, технологію і організацію із системою наукових комунікацій. Стратегічного значення набула і запропонована М.С. Слободяником бібліотекознавча концепція освоєння інформаційних технологій бібліотеками України, що включала обґрунтування пріоритетних завдань, а саме – формування національного бібліотечно-інформаційного ресурсу (реалізується децентралізованим наповненням і централізованою підтримкою зведеного електронного каталога), забезпечення доступу до зарубіжних баз даних (забезпечується комплектуванням фондів ретроспективними базами даних у поєднанні з телекомунікативним доступом до поточної інформації), кардинальне поліпшення реалізації конкретно-історичних і сутнісних функцій бібліотеки (завдання вирішується автоматизацією виділених технологічних підсистем бібліотеки). У ході дослідження трансформації організаційного забезпечення функціональної діяльності бібліотеки, основну увагу було приділено стратегічному плануванню й економічному забезпеченню організації діяльності бібліотеки, запропоновано принципові підходи до розробки стратегічного плану розвитку наукової бібліотеки в Україні. Серед пріоритетних напрямів було виділено кумуляцію світового інформаційного потоку, збереження власних історико-культурних фондів, забезпечення доступності своїх ресурсів для суспільства у цілому і кожного громадянина зокрема. При цьому зазначалося, що обов'язковою умовою для реалізації стратегічного плану є розробка та впровадження ефективного економічного механізму функціонування бібліотеки, який розглядався як інноваційний процес.

В умовах перетворення бібліотеки у комплексний документно-інформаційний, науково-дослідний і культурологічний центр під керівництвом професора М.С. Слободяника в той

період було захищено кандидатські дисертації О.Г. Кириленка (1996) [11], предметом якої став історико-бібліотечнознавчий аналіз наукових уявлень про технологічне оновлення бібліотек України в умовах динамічних змін українського суспільства, та О.Б. Виноградової (1998) [5], в якій висвітлено історію розвитку науково-методичної роботи публічних бібліотек у 70-90-х рр. ХХ ст., аналіз її стану на той час і визначення подальших перспектив у контексті соціально-політичних перетворень, суспільного, державного та культурного розвитку України.

Застосування методу стратегічного планування бібліотечної діяльності набуло подальшого розвитку (з подачі Михайла Семеновича) в роботах О.М. Василенко [4]. Водночас одна фраза в монографії українського бібліотечнознавця «...традиційні для інтенсивної діяльності бібліотеки показники не відображають сучасних тенденцій її розвитку» [19, 205] спонукала дослідницю до комплексного вивчення означеної проблеми в системі бібліотечного управління, результати якого відображено у дисертаційному дослідженні [2].

Логічним продовженням проблематики пошуку нової парадигми розвитку наукової бібліотеки стала розробка базової моделі структури обласної універсальної наукової бібліотеки як культурно-інформаційного центру регіону, обґрунтована у дисертаційній роботі О.В. Башун (2001) [1], де, крім багатьох інших важливих аспектів, було представлено методичку позабюджетного фінансування бібліотек та запропоновано застосування маркетингового підходу для активізації процесів трансформації бібліотеки.

Вирішення питання розробки ефективного економічного механізму функціонування бібліотеки, порушене у вищезгаданих роботах М.С. Слободяника, отримало нове спрямування у дисертаційному [15] та монографічному дослідженні доктора педагогічних наук Л.Г. Петрової «Бібліотека в умовах соціально-економічних змін» (2003) [16], де на основі аналізу теоретико-методологічних здобутків і практичного досвіду бібліотечно-інформаційної діяльності за період з другої половини 1980-х до 2000-х рр. пропонується концепція стратегії змін, моделюється поетапний процес трансформації та розробляється системна модель сучасної української бібліотеки. Л.Г. Петровою розглядаються зразки технологій структурно-функціональних реорганізацій бібліотечної діяльності, надаються конкретні поради щодо впровадження новацій.

Згодом тенденція використання методик стратегічного управління, представлена у роботах М.С. Слободяника та Л.Г. Петрової, отримала новий рівень розвитку у публікаціях [9] та дисертаційній роботі [10] доктора наук із соціальних комунікацій І.О. Давидової, які присвячено стратегічному баченню сутності процесів інноваційного розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві та їхніх трансформацій під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Зокрема в дисертаційному дослідженні І.О. Давидової «Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві» (2008) [10] доведено, що інноваційна політика інтегрує процеси модернізації й інформатизації бібліотечної діяльності, створює умови та форми входження бібліотек до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця бібліотек України як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства і дозволяє сформувати стратегічне бачення сутності процесів розвитку бібліотек в інформаційному суспільстві та їхніх трансформацій під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Вихідною гіпотезою дослідження І.О. Давидової стає розуміння набуття бібліотекою нових ознак як суб'єкта нового економічного простору та функціонування її як виробничої системи з обробки документно-інформаційного ресурсу та генерації інформаційних продуктів і послуг. Інтеграція бібліотек до нової, інформаційно орієнтованої, соціокультурної реальності потребує не лише суттєвих інноваційних змін в управлінні на різних щаблях системної організації соціальної комунікації, але й формування інноваційної політики розвитку, яка уможливіє системну організацію інноваційної діяльності бібліотек, спрямованої на забезпечення її конкурентоспроможності на інформаційному ринку й оптимальне використання наявного виробничого потенціалу.

Із методологічної точки зору, спільність підходів до стратегічного бачення майбутнього бібліотеки як соціальної системи та бібліотечно-інформаційної сфери діяльності у цілому, представлених у дослідженнях М.С. Слободяника, Л.Г. Петрової та І.О. Давидової, простежується в монографії [6] та дисертаційному дослідженні доктора наук із соціальних комунікацій О.В. Воскобойнікової-Гузєвої [7]. Зокрема у дисертаційному дослідженні О.В. Воскобойнікової-Гузєвої «Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті суспільних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х рр. ХХІ ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи» (2014) [7] доведено, що стратегічні напрями розвитку БІС України, вдосконалення як окремих її складових, так і підвищення ефективності діяльності бібліотек у цілому, по-різному визначали науковці й організатори бібліотечної справи, залежно від умов соціально-економічного та політичного розвитку країни, різноманітних впливів міжнародної інформаційної політики та вітчизняної державної політики у сфері освіти, науки, інформатизації, технологічного розвитку, внутрішніх трансформаційних проявів БІС тощо. Врахування методологічних підходів до модернізації та побудови модернізаційних моделей в економічній, соціологічній і політичній науці, концептуальні розробки щодо моделей розвитку бібліотеки в сучасному бібліотекознавстві та соціальних комунікаціях дозволили авторці сформуувати семиелементну модернізаційну модель розвитку, адаптовану для вирішення завдань БІС. О.В. Воскобойнікова-Гузєва підкреслює, що наразі бібліотечно-інформаційна сфера України знаходиться на трансформаційному етапі, який ускладнюється загальною соціально-економічною та політичною кризою у країні. Проте за цим етапом має слідувати етап стабілізації системи та її основних ланок, тому очевидним і необхідним кроком стає консолідація зусиль керівників провідних бібліотек країни, науковців та організаторів бібліотечної справи, представників урядових структур, громадських та професійних об'єднань для вироблення спільної концепції фахового розвитку, яка може бути основою розробки довгострокової стратегії, реалізованої в подальшому через комплексну або низку взаємопов'язаних державних цільових програм.

Слід також відзначити, що аналіз бібліотекознавчих здобутків української наукової школи завжди залишався в центрі уваги М.С. Слободяника. Навіть і в той період його творчого життя, коли він здебільшого опікувався теорією та методологією документознавства. Досить повно внесок сучасних дослідників – провідних учених та наукових колективів України представлено на сторінках науково-допоміжного покажчика «Українське бібліотекознавство (1991-2008)» (К., 2010) [24], де Михайло Семенович був одним з укладачів та науковим редактором одночасно. У ґрунтовній вступній статті М.С. Слободяника «Українське бібліотекознавство на зламі століть» зазначено, що у цей період сформувалась інфраструктура бібліотекознавства, основними складовими якої є підготовка наукових кадрів, система професійних видань, бібліотечна освіта, спеціалізовані галузеві наукові установи. Матеріали цієї статті логічно продовжують здійснений ним 2002 р. історіографічний огляд тогочасних здобутків вітчизняних науковців за період незалежності України [18], в обох роботах не залишилися поза увагою ані методологічні питання бібліотекознавчих досліджень, ані конкретно-практичні аспекти впровадження галузевих новацій.

Можливо, саме підготовка покажчика та аналіз відібраного матеріалу 2009 р. спонукали М.С. Слободяника як головного редактора журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» до розгортання дискусії про необхідність оновлення теоретичних засад бібліотекознавства [17], а необхідним елементом такого оновлення було визначено розробку моделі бібліотеки як інституції, що входить до системи соціальних комунікацій. На підставі критичного огляду змістовно-логічних моделей, які найбільш повно на той час були репрезентовані в монографіях професорів В.П. Леонова [13], М.С. Слободяника [19], Ю.М. Столярова [23], Михайло Семенович доходив висновку, що жодна з існуючих моделей не відображає повною мірою бібліотеку як соціально-комунікаційну інституцію, що зумовлює необхідність розробки саме такої моделі. Вона має відповідати вимогам високого рівня абстракції, але бути

схожою на оригінал; відображати ресурси та засоби комунікаційної діяльності; бути керованою; включати елементи, необхідні та достатні для репрезентації бібліотеки в соціально-комунікаційному контексті. На основі цих вимог М.С. Слободяником була запропонована модель бібліотеки, що складалася з таких елементів: інформаційний потенціал, інформаційна діяльність, комунікаційний процес, управління. 2014 р. ця дискусія отримала продовження на сторінках монографії одного з авторів цієї статті, де зокрема було зазначено, що підтримуючи прагнення відомого українського бібліотекознавця і документознавця привернути увагу фахової спільноти до такого важливого питання, висловимо думку, що в ході розроблення такої моделі слід вирішити багато питань як методологічного, так і конкретно-змістовного та діяльнісного характеру: від питання визначення місця у такій моделі техніко-технологічній складовій інформаційного потенціалу (нам ближче термін ресурс) та інформаційної діяльності, кадрового ресурсу (людський потенціал, система підготовки й перепідготовки кадрів) тощо.

Відповідним чином при комплексній розробці моделі бібліотеки як інституту в системі соціальних комунікацій мають бути враховані також інші численні напрацювання наших колег по «бібліотекознавчому цеху», зокрема системної моделі сучасної бібліотеки в умовах соціально-економічних змін Л.Г. Петрової [16], моделі взаємодії бібліотеки із різними системами соціальних комунікацій, представлених у дослідженнях Т.Ю. Гранчак (бібліотека і політична комунікація) [8] та Г.В. Шемаєвої (коеволюція бібліотеки і наукової комунікації) [25] тощо.

Чверть століття тому Михайло Семенович визначив головною інформаційно-комунікаційну функцію наукової бібліотеки, сутність якої у «програмно-цільовому формуванні ресурсів бібліотеки та створенні оптимальних умов для їх використання науковцями та фахівцями» [22]. Реалізація цієї функції як провідної в діяльності сучасної наукової бібліотеки, яка розвивається в умовах глобальної трансформації суспільства та проникненням електронної комунікації в усі сфери життєдіяльності соціума, досліджується Інститутом бібліотекознавства. У рамках відомчої теми «Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек як фактор розвитку суспільства знань» (науковий керівник – О.М. Василенко) Інститутом разом з іншими структурними підрозділами НБУВ виконується комплекс завдань, пов'язаних із виробленням новітньої моделі інформаційно-комунікаційної діяльності наукової бібліотеки, спрямованої на забезпечення основних напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні [3].

Розкриттю творчого потенціалу та генерації нових ідей, організаторських здібностей та педагогічного таланту М.С. Слободяника сприяли робота на посадах директора Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УАН, декана факультету документальних комунікацій і міжнародної інформації КНУКІМ, завідувача кафедри документознавства та інформаційної діяльності Європейського університету, завідувача кафедри документальних комунікацій Інститут державного управління та інформаційної діяльності Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

Багато сил і енергії М.С. Слободяник віддав педагогічній діяльності та підготовці фахівців вищої кваліфікації. Під його керівництвом підготовлено 17 кандидатів наук; він був опонентом на захисті 37 дисертацій. Також він був членом спеціалізованих вчених рад, комісії Міністерства освіти і науки України.

У всіх установах, де працював М.С. Слободяник, ним здійснювалася велика науково-організаційна робота з підготовки та проведення фахових форумів різного рівня: від науково-методичного семінару до міжнародної конференції, на яких обговорювалися актуальні питання бібліотечної справи, освіти, науки і культури. Відбулося понад двадцять професійних наукових заходів, до яких Михайло Семенович був як голова або член організаційного комітету чи керівник секції. Також за його ініціативи та під його головуванням було проведено дві наукові сесії Інституту бібліотекознавства НБУВ (1992, 1993), які надалі відбулися в форматі секційних засідань міжнародної наукової конференції НБУВ.

Значну роботу здійснював учений у контексті поширення результатів досліджень та наукового знання. За його редакцією вийшло близько 60 наукових праць з бібліотекознавства,

бібліографознавства та документознавства. У різні роки М.С. Слободяник входив до складу редколегій низки фахових часописів («Советское библиотековедение», «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», «Інформація і ринок», «Вісник Книжкової палати»), збірників наукових праць. Ним започатковано видання галузевого реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України» та наукового журналу «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія».

Творчий доробок доктора історичних наук, професора, дійсного члена Академії наук вищої освіти України, члена-кореспондента Міжнародної академії інформатизації Михайла Семеновича Слободяника становить понад 220 публікацій, які влилися до наукового національного надбання України. Його праці залишатимуться настільними книгами з вивчення вітчизняного бібліотекознавства, бібліографознавства та документознавства.

Використані джерела

1. Башун О.В. Трансформація універсальної бібліотеки як культурно-інформаційного центру регіону : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / О.В. Башун ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. – К., 2001. – 18 с.
2. Василенко О.М. Бібліотечна статистика в Україні (1992-2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / О.М. Василенко ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2007. – 20 с.
3. Василенко О.М. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки в контексті наукового дослідження / О.М. Василенко // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 21-23 жовт. 2014 р.) / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського, Асоц. б-к. України, Рада дир. б-к та інформ. центрів – членів МААН. – К., 2014. – С. 9-12.
4. Василенко О.М. Метод стратегічного планування діяльності бібліотеки / О.М. Василенко // Публічні бібліотеки: Сучасність і майбутнє : зб. ст. міжнар. наук. конф. – К., 1998. – С. 59-66.
5. Виноградова О.Б. Науково-методична діяльність публічних бібліотек (70-90-і роки) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / О.Б. Виноградова ; НАН України, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – К., 1998. – 16 с.
6. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О.В. Воскобойнікова-Гузєва ; наук. ред. Г.І. Ковальчук ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К. : Академперіодика, 2014. – 362 с.
7. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотечно-інформаційна сфера України в контексті суспільних трансформацій кінця ХХ ст. – 10-х років ХХІ ст.: концепції стратегічного розвитку, динаміка змін, перспективи : автореф. дис. ... д-ра наук з соціальних комунікацій : 27.00.03 / О.В. Воскобойнікова-Гузєва ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2014. – 36 с.
8. Гранчак Т.Ю. Бібліотека і соціальна комунікація : монографія / Т. Гранчак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 2012. – 481 с.
9. Давидова І.О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І.О. Давидова. – Харків : ХДАК, 2005. – 295 с.
10. Давидова І.О. Інноваційна політика бібліотек України : зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві : автореф. дис. ... д-ра наук з соціальних комунікацій : 27.00.03 / І.О. Давидова ; Харк. держ. акад. культури. – Харків, 2008. – 51 с.
11. Кириленко О.Г. Еволюція наукових уявлень про бібліотечну технологію в Україні (80–90-ті роки) : автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.08 / О.Г. Кириленко ; НАН України, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. – К., 1996. – 23 с.
12. Концепція розвитку бібліотечної справи на Україні до 2005 р. : проект / М. І. Сенченко (голова наук. колективу) та ін. ; М-во культури України, АН України. – К., 1992. – 16 с.
13. Леонов В.П. Библиотечно-библиографические процессы в системе научных коммуникаций / В.П. Леонов ; РАН, Б-ка РАН. – С.-Пб, 1995. – 139 с.
14. Основные направления развития Центральной научной библиотеки им. В.И. Вернадского АН УССР / Н.И. Сенченко, Л.А. Дубровина, Л.И. Костенко, М.С. Слободяник. – К., 1989. – 12 с. – (Препр.).
15. Петрова Л.Г. Соціально-економічні аспекти розвитку бібліотек України у сучасних умовах :

автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 07.00.08 / Л.Г. Петрова ; Харківська держ. академія культури. – Харків, 2006. – 45 с.

16. Петрова Л. Бібліотека в умовах суспільно-економічних змін : монографія / Л. Петрова. – К., 2003. – 301 с.

17. Слободяник М.С. Базова модель бібліотеки як соціально-комунікаційної інституції / М.С. Слободяник // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 5-6.

18. Слободяник М.С. Бібліотечна наука в Україні: до підсумків десятирічного розвитку / М.С. Слободяник // Бібл. планета. – 2002. – № 1. – С. 6-13.

19. Слободяник М.С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / М.С. Слободяник ; Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К., 1995. – 268 с.

20. Слободяник М.С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій в період освоєння інформаційних технологій : автореф. дис. ... д-ра іст. наук / М.С. Слободяник ; НАН України, ЦНБ ім. В.І. Вернадського. – К., 1995. – 45 с.

21. Слободяник М.С. Основні напрямки реалізації інформаційно-комунікативної функції наукової бібліотеки // Культура і національна самосвідомість: проблеми теорії та завдання практики : тези наук.-практ. конф. працівників культури та науковців України. – К., 1991. – С. 59-61.

22. Столяров Ю.Н. Библиотека: структурно-функциональный подход / Ю.Н. Столяров. – М. : Книга, 1986. – 240 с.

23. Українське бібліотекознавство (1991-2008) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури і туризму України ; Держ. закл. «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад.: М.С. Слободяник, О.А. Політова ; наук. ред. та авт. вступ. ст. М.С. Слободяника ; відп. за вип. Т.І. Вилегжаніна. – К., 2010. – 178 с.

24. Шемаєва Г.В. Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г.В. Шемаєва ; Харк. держ. акад. культури. – Харків : ХДАК, 2008. – 289 с.

Ю. Палеха

М.С. СЛОБОДЯНИК – НАУКОВЕЦЬ, ОРГАНІЗАТОР І ГЕНЕРАТОР ІДЕЙ

Українське документознавство сформувалося як самостійна наука після здобуття нашою державою незалежності. За двадцять чотири роки побудовано розвинену інфраструктуру документознавства, основними складовими якої стали підготовка наукових кадрів, документознавча освіта, система професійних видань, проведення документознавчих форумів. За зазначений період незалежності України у вітчизняному документознавстві накопичився потужний інформаційний масив наукових, навчальних, методичних і довідкових видань, окремих публікацій з документознавчої тематики.

Досить важко уявити історію відродження сучасного документознавства без творчих здобутків проф. М.С. Слободяника, багатьох успішних його ініціатив, котрі безпосередньо пов'язані з розвитком документознавчих дисциплін. Майже сорок років проф. М.С. Слободяник присвятив соціальній інфраструктурі та соціальним комунікаціям, формуванню людини нового типу – досвідченої, високоморальної, комунікабельної, здатної брати на себе відповідальність і керувати іншими, вірної національним інтересам.

На вершині творчих злетів обірвалося життя члена-кореспондента Міжнародної академії інформатизації при ООН, доктора історичних наук, професора Михайла Семеновича Слободяника, відомого документознавця, бібліотекознавця та книгознавця у наукових колах як в Україні, так і за кордоном.

Моя співпраця з видатним ученим розпочалася 2002 р., коли Михайло Семенович перейшов працювати в Європейський університет, де я на той час працював проректором із заочного і дистанційного навчання та регіонального розвитку. Саме завдяки таланту, творчій роботі з урахуванням знання специфіки освітянської діяльності та організаторським здібностям